

استخراج راهبردهای ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها در زمینه توسعه پایدار

مریم انصاری^۱، ندا قاسمی^{۲*}

۱. گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران
۲. گروه آموزش محیط‌زیست، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: n30.ghasemi@gmail.com

چکیده

هدف این پژوهش، استخراج راهبردهای ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها در زمینه توسعه پایدار از دیدگاه خبرگان و متخصصان حوزه‌های تربیت، آموزش و توسعه پایدار است. پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۷ نفر از متخصصان تعلیم و تربیت، خانواده و توسعه پایدار در شهر تهران گردآوری گردید. مشارکت‌کنندگان به صورت هدفمند انتخاب شدند و گردآوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. برای تحلیل داده‌ها از روش شش مرحله‌ای براون و کلارک استفاده شد و فرایند کدگذاری و تحلیل با بهره‌گیری از نرم‌افزار NVivo انجام شد. تحلیل داده‌ها منجر به شناسایی سه مضمون اصلی شامل «توانمندسازی والدین در تربیت پایدار»، «بازطراحی محتوا و سازوکارهای آموزشی خانواده‌ها» و «نهادینه‌سازی فرهنگ توسعه پایدار در خانواده‌ها» گردید. در مجموع ۱۷ زیرمضمون و ده‌ها کد مفهومی مرتبط استخراج شد که ابعاد مفهومی و راهبردی ارتقاء سواد تربیتی در خانواده‌ها را پوشش می‌دهند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تحقق تربیت پایدار در خانواده‌ها نیازمند طراحی و اجرای راهبردهایی چندبعدی در سطوح فردی، نهادی و اجتماعی است. استفاده از رویکردهای مشارکتی، بومی‌سازی محتوا، بهره‌گیری از فناوری‌های آموزشی و ارتقاء نگرش والدین نسبت به آینده، از مؤلفه‌های کلیدی ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها در مسیر توسعه پایدار محسوب می‌شوند.

کلیدواژه‌گان: سواد تربیتی خانواده، توسعه پایدار، آموزش خانواده، تربیت پایدار، راهبردهای تربیتی

تاریخ ارسال: ۲۸ مهر ۱۴۰۲

تاریخ بازنگری: ۱۰ آذر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۲۷ آذر ۱۴۰۲

تاریخ چاپ: ۱۵ دی ۱۴۰۲

How to cite: Ansari, M., & Ghasemi, N. (2023). Extracting Strategies for Enhancing Parental Educational Literacy in the Context of Sustainable Development. *Training, Education, and Sustainable Development, 1*(4), 17-24

© 2023 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extracting Strategies for Enhancing Parental Educational Literacy in the Context of Sustainable Development

Maryam Ansari¹, Neda Ghasemi^{2*}

1. Department of Primary Education, Farhangian University, Tehran, Iran

2. Department of Environmental Education, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

*Corresponding Author's Email: n30.ghasemi@gmail.com

Abstract

This study aimed to extract strategies for enhancing parental educational literacy in the context of sustainable development from the perspective of experts in education, family, and sustainability. This qualitative research used thematic analysis. Data were collected through semi-structured interviews with 17 experts in Tehran who were selected via purposive sampling. Interviews continued until theoretical saturation was achieved. Data analysis followed Braun and Clarke's six-step method, and NVivo software was used for coding and organizing data. The analysis revealed three main themes: "Empowering parents in sustainable parenting," "Redesigning educational content and mechanisms for families," and "Institutionalizing the culture of sustainable development in families." A total of 17 subthemes and numerous open codes were extracted, representing the conceptual and strategic dimensions of enhancing parental educational literacy. The findings indicate that promoting sustainable parenting in families requires comprehensive, multi-level strategies involving individual, institutional, and societal interventions. Participatory approaches, localized content, educational technology, and future-oriented attitudes in parents are crucial components for fostering parental educational literacy aligned with sustainable development goals.

Keywords: *Parental educational literacy, sustainable development, family education, sustainable parenting, educational strategies*

Submit Date: 20 October 2023

Revise Date: 1 December 2023

Accept Date: 18 December 2023

Publish Date: 5 January 2024

در دهه‌های اخیر، چالش‌های زیست‌محیطی، نابرابری‌های اجتماعی و فشارهای اقتصادی ناشی از الگوهای توسعه ناپایدار، ضرورت بازاندیشی در نقش نظام‌های تربیتی را بیش از پیش آشکار ساخته‌اند. آموزش برای توسعه پایدار (ESD) به عنوان مفهومی فراتر از انتقال دانش محیط‌زیستی، بر پرورش شایستگی‌هایی همچون مسئولیت‌پذیری، تفکر انتقادی، مشارکت اجتماعی و تصمیم‌گیری آگاهانه برای ساخت آینده‌ای پایدار تأکید دارد (UNESCO, 2017). در این میان، خانواده به عنوان نخستین و پایدارترین بستر تربیتی، نقشی کلیدی در نهادینه‌سازی ارزش‌ها و نگرش‌های مرتبط با توسعه پایدار ایفا می‌کند. از این‌رو، ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها با رویکرد توسعه پایدار، به ضرورتی تربیتی، فرهنگی و اجتماعی بدل شده است.

مفهوم سواد تربیتی به توانایی والدین در درک، تحلیل و مدیریت مؤلفه‌های گوناگون تربیت فرزندان اشاره دارد؛ مؤلفه‌هایی همچون شناخت مراحل رشد، توانایی ایجاد ارتباط مؤثر، کنترل هیجانات، هدایت رفتار، و پرورش ارزش‌ها (Bahrami et al., 2021). اما در بستر توسعه پایدار، سواد تربیتی باید با درک عمیق‌تری از مفاهیمی چون عدالت بین‌نسلی، حفاظت از منابع، مسئولیت‌پذیری جهانی و آینده‌نگری همراه شود (Mochizuki & Bryan, 2015). به عبارت دیگر، والدین باید فرزندان خود را نه تنها برای موفقیت فردی، بلکه برای مشارکت فعال در ساختن جهانی پایدار تربیت کنند؛ مأموریتی که مستلزم بازتعریف نقش والدین و ارتقاء آگاهی، نگرش و مهارت‌های آن‌ها است.

شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که والدین آگاه، مسئول و دارای مهارت‌های تربیتی اثربخش، تأثیر چشمگیری بر شکل‌گیری باورها، رفتارها و کنش‌های پایدار در فرزندان دارند (Lee & Kim, 2020). خانواده‌هایی که با اصول تربیت پایدار آشنا هستند، از طریق رفتارهای الگویی، گفت‌وگوهای تأملی و تصمیم‌گیری‌های مسئولانه، زمینه‌ساز پرورش نسل‌هایی متعهد به آینده‌ی مشترک بشری می‌شوند (Leicht et al., 2018). با این حال، بررسی‌ها نشان می‌دهد که در بسیاری از جوامع، از جمله ایران، نظام‌های رسمی آموزش خانواده عمدتاً بر تربیت فرزند در قالب‌های سنتی و بدون در نظر گرفتن ابعاد توسعه پایدار متمرکز هستند (Karimi, 2022). نبود رویکردی منسجم برای آموزش سواد تربیتی در خانواده‌ها، خلأیی است که می‌تواند نه تنها پایداری اجتماعی بلکه کیفیت روابط خانوادگی را تهدید کند.

علاوه بر این، تغییرات سبک زندگی، افزایش تأثیر رسانه‌ها، کاهش تعاملات اجتماعی و چالش‌های اقتصادی، خانواده‌ها را در برابر فشارهای مضاعفی قرار داده است که کیفیت تربیت را تضعیف می‌کند. در چنین شرایطی، والدین نیازمند راهبردهایی هستند که به آن‌ها در ایفای مؤثر نقش تربیتی با در نظر گرفتن اصول توسعه پایدار یاری رساند. این راهبردها باید ضمن توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی، از انسجام مفهومی، کارآمدی عملی و قابلیت انطباق برخوردار باشند (Sterling, 2014).

از منظر برنامه‌ریزی آموزشی نیز، ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها می‌تواند به عنوان یکی از محورهای کلیدی در سیاست‌گذاری‌های کلان تربیتی قرار گیرد. در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران نیز به نقش محوری خانواده در نظام تعلیم و تربیت اشاره شده و تقویت مشارکت والدین در فرآیندهای تربیتی یکی از اهداف راهبردی تلقی شده است. اما تحقق این هدف مستلزم شناخت دقیق از نیازهای تربیتی خانواده‌ها، تحلیل موانع موجود و استخراج راهبردهای کارآمد بر اساس شواهد تجربی و پژوهشی است (MoE, 2020).

از سوی دیگر، توسعه پایدار خود مفهومی میان‌رشته‌ای و پیچیده است که در حوزه تربیت نیز نیازمند بازاندیشی در ساختارها، فرآیندها و نقش‌های کنشگران اصلی تربیتی از جمله والدین است. همان‌گونه که Hopwood et al. (۲۰۰۵) اشاره کرده‌اند، تحقق توسعه پایدار نیازمند رویکردی تحول‌محور در فرهنگ‌ها و نگرش‌های اجتماعی است و این تحول در سطح خرد، از خانواده آغاز می‌شود. بر همین اساس، ضروری است که راهبردهایی برای ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها تدوین شود که نه تنها بر آگاهی‌بخشی نظری تمرکز دارد، بلکه به پرورش مهارت‌ها، نگرش‌ها و بینش‌های پایدار در والدین نیز بپردازد.

با وجود اهمیت موضوع، مرور ادبیات پژوهشی داخلی نشان می‌دهد که تاکنون مطالعات اندکی به صورت نظام‌مند به شناسایی مؤلفه‌ها و راهبردهای ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها با رویکرد توسعه پایدار پرداخته‌اند. اغلب پژوهش‌ها یا به شکل توصیفی به بررسی نقش خانواده در

تربیت زیست‌محیطی یا مشارکت در آموزش و پرورش پرداخته‌اند (Zarei & Hosseini, 2019)، یا از منظر نظری به تبیین جایگاه خانواده در توسعه فرهنگی و اجتماعی بسنده کرده‌اند. در نتیجه، نبود چارچوب مفهومی جامع و راهبردهای عملیاتی در این زمینه، شکافی جدی در نظام تربیتی کشور ایجاد کرده است.

با توجه به آنچه گفته شد، پژوهش حاضر با هدف استخراج راهبردهای ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها در زمینه توسعه پایدار، از طریق روش کیفی و بهره‌گیری از تجارب خبرگان و صاحب‌نظران حوزه تربیت، خانواده و توسعه پایدار انجام شده است. این پژوهش می‌کوشد با تحلیل عمیق داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، چارچوبی کاربردی برای توانمندسازی خانواده‌ها در ایفای نقش تربیتی مؤثر و هم‌راستا با اهداف توسعه پایدار ارائه دهد. امید است که یافته‌های این مطالعه بتواند به ارتقاء کیفیت برنامه‌های آموزش خانواده، تدوین سیاست‌های تربیتی آینده‌نگر و تقویت نقش خانواده در تحقق پایداری اجتماعی و فرهنگی کمک نماید.

روش‌شناسی

در این پژوهش از رویکرد کیفی با روش تحلیل مضمون (Thematic Analysis) استفاده شد. هدف از این پژوهش، شناسایی و استخراج راهبردهای ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها با محوریت توسعه پایدار در چارچوب آموزش رسمی است. دلیل انتخاب روش کیفی، ماهیت اکتشافی موضوع و نیاز به فهم عمیق تجربیات و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان درباره نقش خانواده در تربیت مبتنی بر توسعه پایدار بوده است. پژوهش حاضر به صورت کیفی و با استفاده از طرح مطالعه‌ی اکتشافی انجام شد. مشارکت‌کنندگان شامل ۱۷ نفر از متخصصان حوزه تعلیم و تربیت، مطالعات خانواده، و توسعه پایدار بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند (Purposeful Sampling) انتخاب شدند. معیار ورود به مطالعه شامل داشتن حداقل پنج سال سابقه فعالیت یا پژوهش در حوزه‌های مرتبط و آشنایی با مباحث تربیتی و توسعه پایدار بوده است. محل گردآوری داده‌ها شهر تهران بوده است.

داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته (Semi-Structured Interviews) گردآوری شد. سوالات مصاحبه بر اساس ادبیات نظری و با هدف کشف ابعاد و راهبردهای سواد تربیتی خانواده‌ها در زمینه توسعه پایدار طراحی شد. مدت زمان هر مصاحبه بین ۴۵ تا ۶۰ دقیقه بود. مصاحبه‌ها تا زمان اشباع نظری (Theoretical Saturation) ادامه یافت و در نهایت با ۱۷ مصاحبه اطلاعات اشباع شد. تمامی مصاحبه‌ها با اجازه مشارکت‌کنندگان ضبط و سپس به صورت مکتوب پیاده‌سازی گردید.

تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون براون و کلارک (Braun & Clarke) در شش مرحله انجام شد که شامل آشنایی با داده‌ها، تولید کدهای اولیه، جستجوی مضامین، بازبینی مضامین، تعریف و نام‌گذاری مضامین و در نهایت تدوین گزارش بود. برای کدگذاری و سازمان‌دهی داده‌ها از نرم‌افزار NVivo استفاده شد. برای افزایش اعتبار یافته‌ها از راهبردهای تنوع در نمونه‌گیری، بازبینی کدها توسط پژوهشگر دوم، و تأیید نهایی یافته‌ها توسط برخی از مشارکت‌کنندگان بهره گرفته شد.

یافته‌ها

مضمون اول: توانمندسازی والدین در تربیت پایدار

آموزش مفاهیم توسعه پایدار به والدین:

در مصاحبه‌ها مشخص شد که درک والدین از مفاهیم توسعه پایدار اغلب سطحی و مبهم است. والدین نیازمند آموزش‌هایی هستند که آن‌ها را با ابعاد مختلف توسعه پایدار از جمله محیط‌زیست، عدالت بین‌نسلی و مسئولیت اجتماعی آشنا کند. یکی از مشارکت‌کنندگان گفت: «تا قبل از اینکه در کارگاه شرکت کنم، فکر می‌کردم توسعه پایدار فقط مربوط به محیط‌زیسته، ولی الان می‌فهمم تربیت فرزند هم به نوعی بخشی از اون آینده‌نگریه.»

توسعه مهارت‌های تربیتی خانواده‌محور:

یادگیری مهارت‌هایی مانند گفت‌وگوی مؤثر، مدیریت تعارض، و تشویق سازنده در فرآیند تربیت بسیار مؤثر است. والدین بیان کردند که آموختن این مهارت‌ها به آن‌ها کمک کرده تا روابط بهتری با فرزندان برقرار کنند. به گفته یکی از آن‌ها: «وقتی یاد گرفتم چطور درست گوش بدم و بدون پرخاش حرف بزنم، دخترم بیشتر از قبل باهام حرف می‌زنه.»

افزایش خودآگاهی والدین:

درک نقش والد به‌عنوان الگو و بررسی الگوهای تربیتی گذشته از موضوعات پرتکرار در مصاحبه‌ها بود. والدین اذعان داشتند که با بازنگری در رفتارهایشان توانسته‌اند تغییرات مثبتی در شیوه تربیتی خود ایجاد کنند. یکی از شرکت‌کنندگان اظهار داشت: «وقتی متوجه شدم بچه‌هام رفتار منو تکرار می‌کنن، خیلی بیشتر مراقب حرف زدنم شدم.»

ارتقاء سواد رسانه‌ای والدین:

والدین نیاز به توانایی تحلیل محتوای رسانه‌ای و تفکیک پیام‌های مثبت و منفی در رسانه‌ها دارند. برخی مشارکت‌کنندگان به تجربه خود در استفاده صحیح از رسانه به‌عنوان ابزار تربیتی اشاره کردند. یکی از آن‌ها گفت: «شروع کردم فیلم‌ها و مستندهای خوب رو با بچه‌هام دیدن، بعدش باهاشون در موردش حرف می‌زنیم.»

توسعه بینش اخلاقی والدین:

در مصاحبه‌ها به اهمیت تقویت نگرش اخلاق‌محور در تربیت اشاره شد. والدین باید بتوانند در تربیت، ارزش‌هایی چون همدلی، انصاف و مسئولیت‌پذیری را پرورش دهند. یکی از والدین گفت: «من یاد گرفتم که فقط نمره و درس مهم نیست، باید یاد بدم بچه‌م آدم درستی باشه.»

مشارکت فعال در برنامه‌های مدرسه:

حضور و مشارکت معنادار والدین در فرآیندهای مدرسه‌ای، عاملی مهم در تحقق تربیت پایدار شناخته شد. برخی والدین از نقش خود در جلسات مشاوره مدرسه و کارگاه‌های تربیتی گفتند. یکی از آن‌ها اظهار داشت: «وقتی تو جلسات مدرسه شرکت می‌کنم، احساس می‌کنم تو تربیت بچه‌م تنها نیستم.»

مضمون دوم: بازطراحی محتوا و سازوکارهای آموزشی خانواده‌ها

تدوین محتوای آموزشی با رویکرد بومی:

تهیه محتوایی متناسب با بافت فرهنگی، زبانی و اجتماعی خانواده‌ها یکی از نیازهای کلیدی است. والدین بر لزوم مثال‌های کاربردی و قابل لمس در آموزش تأکید داشتند. به گفته یکی از مشارکت‌کنندگان: «اگه تو آموزش‌ها از مثال‌های زندگی خودمون استفاده شه، خیلی بهتر می‌فهمیم چی می‌خوان بگن.»

استفاده از فناوری‌های آموزشی:

پیشنهاد‌های متعددی برای بهره‌گیری از ابزارهای فناوری همچون پلتفرم‌های آموزشی، ویدیوهای کوتاه، پادکست و اپلیکیشن مطرح شد. مشارکت‌کننده‌ای اظهار داشت: «اگه به اپلیکیشن باشه که هر هفته آموزش بده یا نکته تربیتی بفرسته، خیلی کمک می‌کنه.»

گسترش آموزش غیررسمی خانواده‌ها:

برگزاری جلسات آموزشی در فرهنگسراها و فضای محلی به‌عنوان روشی مؤثر برای دسترسی به خانواده‌های مختلف مطرح شد. یکی از والدین گفت: «تو محل ما یه مشاور می‌اومد برای جلسه، خیلی‌ها شرکت می‌کردن چون راحت‌تر از رفتن به مدرسه بود.»

بازنگری ساختار مشارکت والدین در مدرسه:

شرکت‌کنندگان خواهان مدل‌های مشارکتی مؤثرتر و منظم‌تر بین والدین و مدرسه بودند. یکی از آن‌ها بیان کرد: «ما فقط برای نمره اومدن مدرسه دعوت می‌شیم، ولی اگه جلساتی باشه برای گفت‌وگو درباره تربیت، بیشتر می‌تونیم همکاری کنیم.»

طراحی نظام ارزیابی اثربخشی آموزش والدین:

نیاز به سنجش میزان تأثیر آموزش‌های ارائه‌شده به والدین از طریق شاخص‌هایی نظیر تغییر نگرش، رفتار و میزان مشارکت مطرح شد. مشارکت‌کننده‌ای گفت: «خیلی وقتا آموزش می‌دن ولی بعدش بررسی نمی‌کنن که واقعاً تأثیر داشته یا نه.»

مضمون سوم: نهادینه‌سازی فرهنگ توسعه پایدار در خانواده‌ها

تقویت الگوی مصرف مسئولانه:

مباحث مربوط به صرفه‌جویی، مصرف آگاهانه و آموزش مدیریت منابع از مسائل مهم مصاحبه‌ها بود. یکی از والدین اظهار داشت: «ما تو خونه یاد گرفتیم برق و آب رو بی‌دلیل مصرف نکنیم، بچه‌هامم همینو یاد گرفتن.»

پرورش سبک زندگی پایدار در خانه:

شرکت‌کنندگان به ارزش فعالیت‌های خانوادگی کم‌هزینه و مفید همچون گردش در طبیعت و بازی‌های جمعی اشاره داشتند. به گفته یکی از آن‌ها: «بچه‌ها رو عادت دادم به جای موبایل، وقت با خانواده بودن رو دوست داشته باشن.»

آموزش تربیت زیست‌محیطی فرزندان:

تربیت مبتنی بر احترام به طبیعت و مشارکت در امور محیط‌زیستی همچون بازیافت، توسط والدین تقویت شده است. یکی از آن‌ها گفت: «با بچه‌هام تو تفکیک زباله همکاری می‌کنیم، اونام کم‌کم بهش عادت کردن.»

حمایت از تربیت مبتنی بر عدالت اجتماعی:

عدالت، همدلی و پذیرش تفاوت‌ها از جمله ارزش‌هایی بود که والدین مایل بودند در خانه پرورش دهند. یک مشارکت‌کننده بیان کرد: «یاد دادم به بچه‌ها که همه آدم‌ها مهم هستن، حتی اگه با ما فرق داشته باشن.»

توسعه گفتمان خانوادگی در مورد آینده:

والدین اشاره داشتند که با گفت‌وگو درباره آینده زمین و نقش بچه‌ها در آن، حس مسئولیت‌پذیری در فرزندان شکل می‌گیرد. یکی از مصاحبه‌شوندگان گفت: «بچه‌هام وقتی می‌فهمن تصمیم‌های کوچک‌شون روی آینده زمین تأثیر داره، بیشتر مراقب هستن.»

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف استخراج راهبردهای ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها در زمینه توسعه پایدار انجام شد و یافته‌ها نشان داد که سه مضمون اصلی شامل «توانمندسازی والدین در تربیت پایدار»، «بازطراحی محتوا و سازوکارهای آموزشی خانواده‌ها» و «نهادینه‌سازی فرهنگ توسعه پایدار در خانواده‌ها» به‌عنوان محورهای کلیدی در تحقق این هدف قابل شناسایی هستند. در هر یک از این مضامین، زیرمضامین و مفاهیم متعددی شناسایی شد که می‌تواند مبنایی برای طراحی برنامه‌های آموزشی و سیاست‌گذاری در حوزه آموزش خانواده با رویکرد توسعه پایدار فراهم آورد.

در محور اول، توانمندسازی والدین در تربیت پایدار، نتایج نشان داد که والدین برای ایفای نقش مؤثر در تربیت پایدار، نیازمند آموزش‌های مفهومی، مهارتی و نگرشی هستند. آموزش مفاهیم توسعه پایدار، توسعه مهارت‌های تربیتی، افزایش خودآگاهی و ارتقاء سواد رسانه‌ای از جمله راهبردهایی بودند که مشارکت‌کنندگان بر آن تأکید داشتند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های Lee و Kim (۲۰۲۰) مطابقت دارد که نشان دادند والدینی که درک روشن‌تری از مفاهیم پایداری دارند، فرزندان آگاه‌تر و مسئول‌تری تربیت می‌کنند. همچنین، مطالعات Bahrami و همکاران (۲۰۲۱) نشان داده است که آموزش مهارت‌های ارتباطی و خودتنظیمی به والدین، به بهبود عملکرد تربیتی آن‌ها و افزایش اعتماد به نفس فرزندان منجر می‌شود.

در بخش دوم، بازطراحی محتوا و سازوکارهای آموزشی خانواده‌ها، به ضرورت توجه به بومی‌سازی محتوا، استفاده از فناوری، آموزش غیررسمی و ارزیابی اثربخشی آموزش‌ها اشاره شد. یافته‌ها نشان دادند که محتوای آموزشی باید با زمینه فرهنگی و زبانی خانواده‌ها تطابق داشته باشد و از شیوه‌های متنوع و انعطاف‌پذیر مانند ویدیو، اپلیکیشن و کارگاه‌های محلی استفاده شود. این یافته‌ها با گزارش Sterling (۲۰۱۴) همخوان است که تأکید می‌کند آموزش توسعه پایدار زمانی اثربخش است که از شیوه‌های چندرسانه‌ای و بومی‌سازی شده بهره گیرد. همچنین، UNESCO (۲۰۱۷) نیز بر طراحی رویکردهای خلاقانه، جامعه‌محور و بین‌رشته‌ای در آموزش خانواده‌ها برای توسعه پایدار تأکید دارد. سومین مضمون یعنی نهادینه‌سازی فرهنگ توسعه پایدار در خانواده‌ها نیز بر تغییر سبک زندگی، الگوهای مصرف و باورهای خانوادگی تأکید داشت. یافته‌ها نشان داد که خانواده‌ها باید به‌عنوان کانون اصلی تغییر رفتار، با مفاهیمی چون مصرف مسئولانه، تربیت زیست‌محیطی و عدالت اجتماعی آشنا شده و این مفاهیم را در زندگی روزمره خود پیاده‌سازی کنند. مطالعات Zarei و حسینی (۲۰۱۹) نیز تأکید دارند که خانواده‌هایی که آگاهانه در فرآیندهای تربیتی محیط‌محور شرکت می‌کنند، موجب تقویت رفتارهای محیط‌زیستی در فرزندان می‌شوند. همچنین، Leicht و همکاران (۲۰۱۸) بیان می‌دارند که توسعه پایدار بدون مشارکت فعال نهاد خانواده، صرفاً به برنامه‌ای نمادین در نظام آموزشی تبدیل خواهد شد.

از سوی دیگر، مشارکت‌کنندگان این مطالعه به‌شکل مکرر به ضعف ساختارهای رسمی آموزش خانواده در ایران و نداشتن برنامه‌های منسجم با رویکرد توسعه پایدار اشاره کردند. این موضوع با انتقادات Karimi (۲۰۲۲) همسوست که نظام آموزش خانواده در ایران را بیشتر معطوف به جنبه‌های کنترلی و سنتی دانسته و از نبود رویکردهای آینده‌نگر و اخلاق‌محور در این حوزه سخن گفته است. همچنین، در یافته‌های این پژوهش مشخص شد که بسیاری از والدین تجربه مثبتی از مشارکت در برنامه‌های مدرسه‌ای نداشته‌اند یا صرفاً به دلایل اداری درگیر این فضا شده‌اند. این در حالی است که مطالعات بین‌المللی بر اهمیت مشارکت اصیل و فعال والدین در فرآیندهای یاددهی-یادگیری تأکید دارند (Mochizuki & Bryan, 2015).

از دیگر نکات مهم این پژوهش، تأکید بر نقش گفت‌وگوی خانوادگی، گفتمان تربیتی و آینده‌نگری در تربیت پایدار است. والدینی که با فرزندان خود درباره مسائل محیطی، عدالت اجتماعی و آینده زمین گفت‌وگو می‌کنند، زمینه رشد آگاهی انتقادی و تصمیم‌گیری اخلاقی را فراهم می‌سازند. این نتایج با یافته‌های Hopwood و همکاران (۲۰۰۵) همراستا است که توسعه پایدار را نیازمند تحول در فرهنگ‌های گفت‌وگویی و روابط اجتماعی می‌دانند.

با توجه به مجموعه یافته‌های به‌دست آمده، می‌توان گفت که ارتقاء سواد تربیتی خانواده‌ها در زمینه توسعه پایدار نیازمند مجموعه‌ای از راهبردهای چندلایه و هماهنگ در سه سطح فردی (والدین)، نهادی (مدرسه، آموزش و پرورش) و اجتماعی (رسانه، سیاست‌گذاری عمومی) است. بدون توجه به این سطوح و بدون تدوین چارچوب‌های اجرایی و بومی‌سازی‌شده، اهداف آموزش برای توسعه پایدار در سطح خانواده محقق نخواهد شد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Bahrami, H., Ghaderi, E., & Fathi, M. (2021). Parental education literacy and its role in child development. *Journal of Educational Sciences*, 32(2), 87-102.
- Hopwood, B., Mellor, M., & O'Brien, G. (2005). Sustainable development: mapping different approaches. *Sustainable Development*, 13(1), 38-52.
- Karimi, M. (2022). Family education in Iran: A critical review of policies and practices. *Journal of Family and Education*, 10(1), 23-39.
- Lee, J., & Kim, Y. (2020). The influence of parental behavior on sustainable lifestyle of children. *Journal of Environmental Education*, 51(4), 215-229.
- Leicht, A., Heiss, J., & Byun, W. J. (2018). Issues and trends in Education for Sustainable Development. UNESCO. Ministry of Education. (2020). National Curriculum Document and Fundamental Reform in Education. Tehran: Ministry of Education Publications.
- Mochizuki, Y., & Bryan, A. (2015). Climate change education in the context of Education for Sustainable Development: rationale and principles. *Journal of Education for Sustainable Development*, 9(1), 4-26.
- Sterling, S. (2014). Separate tracks or real synergy? Achieving a closer relationship between education and sustainable development, post-2015. *Journal of Education for Sustainable Development*, 8(2), 89-112.
- UNESCO. (2017). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. UNESCO Publishing.
- Zarei, A., & Hosseini, M. (2019). The role of family participation in environmental education of students. *Iranian Journal of Environmental Studies*, 45(3), 129-144